

STÆNDERTORVET

Et notat om det historiske forløb omkring
det nuværende Torvs tilblivelse.
Januar 1995 - Kurt Buchtrup

STÆNDERTORVET

Et notat om det historiske forløb omkring det nuværende Tors tilblivelse.

INDHOLDSFORTEGNELSE

1.	Indledende bemærkninger	SIDE	2
2.	Torvet før 1908		3
3.	Nedrivningen i 1908		9
4.	Komitéens opløsning i 1909		12
5.	Teknisk Skole, 1910		12
6.	Regulering i 1931		14
7.	Nye planer for Domkirkeområdet i 1973 - 1995 .		14
8.	Arkitektkonkurrence i 1995		15

BILAGSFORTEGNELSE

Bilag 1-6 er afskrifter fra Roskilde Sparekasses Direktions- og bestyrelsesmøder:

Mødet, den 14.12.1897	BILAG	1
Mødet, den 01.02.1898		2
Mødet, den 04.12.1898		3
Mødet, den 02.11.1909		4
Mødet, den 13.10.1908		5
Mødet, den 15.02.1910		6
Mødet, den 24.03.1931		7
Afskrift af skrivelse af kammer Eckard Møller til borgmester Hammerrich, 15.06.1908		8
Kopier af siderne 125 - 128 fra Bogen om "Sparekassen for Roskilde By og Omegn, 1833-1933 ...		9
Bogen: "Torvet i Roskilde" af lokalhistorikeren Arthur Fang		10

1. INDLEDENDE BEMÆRKNINGER

Dette notat omhandler det historiske forløb omkring det nuværende Torvs tilblivelse.

Anledningen til notatet er Roskilde Kommunes meddelelse om, at der i 1995 påtænkes udskrevet en arkitektkonkurrence om Stånder-torvets fremtidige udseende og anvendelse.

Siden Torvet fra 1908 har fremstået som den nuværende åbne plads, har der med års mellemrum været debat om Torvets udseende og anvendelse, men hver gang er det endt med skrinlagte planer, og et stort set uændret Torv.

Roskilde Sparekasse - nu Bikuben - har i alle tilfælde været part i debatten med baggrund i et væsentligt økonomisk bidrag, der muliggjorde etableringen af den nuværende torveplads.

Som direktør for Bikuben i Roskilde må jeg forudse en fornyet debat i forbindelse med den påtænkte arkitektkonkurrence - ikke mindst når forslagene foreligger - og i den forbindelse har jeg fundet det naturligt at gennemgå det historiske forløb for at ruste mig til debatten.

Jeg har bestræbt mig på at holde klart adskilt, hvad der er historiske kendsgerninger og hvad der er kommentarer og vurderinger, bl.a. ved at vedlægge afskrifter eller kopier af det kilde-materiale, der henvises til i notatet.

Jeg indestår for rigtigheden af de afskrifter, der er foretaget af diverse protokoller m.v., men det må klart understreges, at dette er min personlige gennemgang af sagens forløb og derfor er kommentarer, vurderinger og konklusioner også mine personlige.

Jeg har ikke rådført mig med f.eks. juridisk ekspertise fordi jeg lægger vægt på, at dette notat ikke skal fremstå som andet end en sammenfatning af - og kommentarer til - et historisk forløb, som enhver uden særlige forudsætninger kan vurdere.

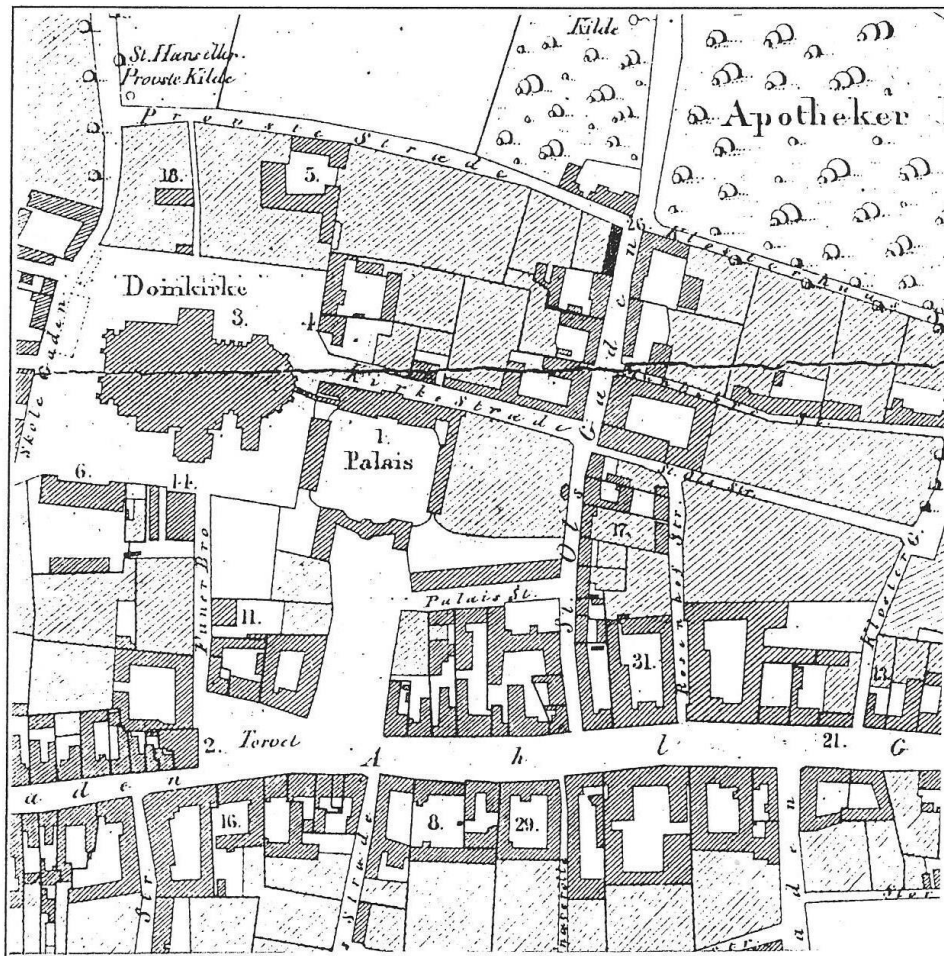
Roskilde, den 26. januar 1995

Kurt Buchtrup

2. TORVET FØR 1908

Hvis vi holder os til den nyere historiske tid, så fremstod området før 1908 nærmest som 2 sammenhængende mindre torve, der med Rådhusårnet som udgangspunkt lagde sig i en vinkel udenom et større bygningskompleks, der lå midt på den nuværende torveplads, og endte foran Palæet.

Dette vises på ovenstående udsnit af et bykort, tegnet og udgivet i 1845.

Da de fleste af bygningerne - bortset fra det nu nedrevne bygningskompleks fortsat står som dengang, kan man nemt få et indtryk af størrelsesforholdene.

Det siger sig selv, at der er langt mindre torveplads end i dag, men når man betragter billeder fra den tid, får man ikke umiddelbart det indtryk, at det skulle have været mangel på plads, der har været drivkraften bag ønsket om at nedrive bygningskomplekset.

Til gengæld forstår man langt bedre, hvad der har rørt sig, når man ser billedet af bygningskomplekset, taget fra en placering i gadeniveau omkring dér, hvor Allehelgensgade munder ud i Algade.

Kun det øverste af Domkirkens to spir kunne man se over tagryggene !!

Kæmner Eckhardt Møller skriver i et notat til Borgmester Hammerich, dateret den 15. juni 1908 (bilag nr. 8) bl.a. således:

"Efterat man heri Roeskilde til forskellige Tider, formentlig gennem flere Generationer, havde havet Planer oppe om at skaffe Midler til Veje til Indkøb af de ommeldte Bygninger og til Regulering af den efter Nedrivningen fremkomne aabne Plads, uden at det var lykkedes at faa Planen gennemført, henvendte jeg mig i Efteraaret 1897 til daværende Borgmester Aagaard og daværende Domprovst, nu Biskop Poulsen med Forslag om, at man skulde søge at opnaa Concession paa et Lotteri, hvis Overskud jeg formente i løbet af faa Aar vilde give den til Planens Gennemførelse fornødne Kapital på cirka 200000 Kroner.

Mit forslag vandt straks saavel Borgmesterens som Domprovstens Billigelse, og jeg henstillede derefter, at man dannede en Komité til at arbeide paa Planens Gennemførelse. Komitéen kom til at bestaa, foruden af de ommeldte tvende Mænd af Agent O. H. Schmeltz, Sagfører N. C. P. Petersen og mig."

I hvor høj grad det gennem generationer har været et ønske at nedrive bygningerne, lader sig vanskeligt efterspore, men Kæmner Møller har åbenbart følt sig kaldet til at gøre noget ved sagen.

I det lille værk "Torvet i Roskilde" (bilag nr. 10) skriver lokalhistorikeren Arthur Fang, at det var købmand og Kgl. Agent O. H. Schmeltz, der var ophavsmand til den tids tanker om at pladsen foran Domkirken burde frilægges.

O. H. Schmeltz havde fra sin bopæl på Raadhustorvet udsigt til det bygningskompleks, der spærrede for udsigten til Domkirken, så det forekommer ganske sandsynligt at han var interesseret i sagen.

O. H. Schmeltz havde i øvrigt i mange andre sammenhænge demonstreret, at hans medvirken til en sags fremme kunne være ganske betydningsfuld - ikke mindst fordi han ganske generøst bidrog økonomisk til at gennemføre opgaver, som i hvert fald set med nutidens øjne, mere havde kommunal karakter.

O. H. Schmeltz blev da også bidragyder i væsentligt omfang, da nedrivningsplanerne skulle realiseres.

Uanset hvem, der skal have æren for initiativet, så blev der dannet en komité, hvor både O. H. Schmeltz og kæmner Møller deltog.

Komitéen indbød en udvalgt kreds på 80 borgere, til et møde i Rådhusalen den 4. december 1897.

Der blev orienteret om planens og dens økonomi, og det blev på mødet besluttet at arbejde videre med sagen.

I december 1897 retter Komitéen henvendelse til Sparekassen, som behandlede ansøgningen om et tilskud.

I Sparekassens forhandlingsprotokol, dateret den 14. december 1897 (bilag 1), kan følgende læses:

"Til Forhandling forelaa følgende Sag:

Forretningsudvalget for en Komité, der er dannet - i det Øjemed ved Indkjøb og paafølgende Nedbrydning af de mellem Nytorv og Fondens Bro beliggende Ejendomme at tilveiebringe en aaben Plads der tillader Domkirken at fremtræde i hele dens Skjønhed, samtidig med at Roeskilde Kommune derved erhverver et rummeligt - og godt - Axelortv andrager om et Tilskud af Sparekassens midler."

Ansøgningen blev ikke imødekommet, idet dog et mindretal i Direktionen, bestående af Consul Schram og borgmester Aagaard (som altså også havde sæde i Sparekassens Direktion) stemte for at bevilge 50.000 kroner.

Allerede 1. februar 1898, blev et fornyet andragende forelagt Sparekassens Direktion (bilag 2).

I mellemtiden må det formodes, at Komitéen dels har gjort en stor indsats for at søge bidrag fra anden side, dels har været i stand til at sandsynliggøre at sådanne bidrag ville komme.

En enig Direktion i Sparekassen vedtager nemlig følgende:

"Efterat der, efter det nu Foreliggende, synes at være Udsigt til at Projektet kan blive realiseret, har Direktionen vedtaget-, forsaavidt det godtgjøres at de øvrige dertil fornødne Pengemidler ere sikrede, da at Tilbyde aarlig i 5 Aar fra 1. April d.A. et Beløb af indtil 10000 Kr. af Overskuddet-, forudsat at dette aarligt mindst udgjøre 20000 Kr., naaer Overskuddet ikke dette Beløb bliver Tilskuddet kun Halvdelen af Overskuddet."

Det fremgår af Kæmnerens notat (bilag 8) at der den 28. april 1898 forelå tilsagn fra Kulturministeriet om et bidrag af Domkirkens midler på 20.000 kroner og senere 22. juli 1900 yderligere et tilskud på ca. 10.000 kroner, altså i alt 30.000 kroner fra Domkirken.

22. februar gav Justitsministeriet tilsagn om en andel af fire års overskud fra Sjælland-Lolland-Falsters Varelatteri - hvilket senere viste sig at blive ca. 61.000 kroner.

O. H. Schmeltz skænkede 8.000 kroner og øvrige mindre bidrag beløb sig til ca. 2.400 kroner.

Kæmner Eckard Møller nævner intet herom i sit notat, men det fremgår inddirekte af en skrivelse som Sparekassens Direktion i februar 1910 sendte til Bestyrelsen for Roskilde Tekniske Selskab (bilag 6) at da Komitéen i 1898 søgte og fik bevilget et tilskud, har det i ansøgningen været nævnt, at et klækkeligt bidrag fra Sparekassens side var en betingelse for tilslutning fra andre, særlig ministerielle sider.

Både Arthur Fang (bilag 10) og redaktør C. Christensen (bilag 9, side 125) omtaler også dette forhold - mest konkret sker det af C. Christensen, der tilsyneladende har haft adgang til at læse Komitéens andragende til Sparekassen.

I bogen "Sparekassen for Roskilde by og Omegn" fra 1933, skriver C. Christensen således:

"Komitéen udtalte i sit Andragende af 28. Januar 1898, at Sagens Gennemførelse ligger i Sparekassens Hånd, idet støtte fra Landets øvrige Myndigheder beror på Tilsagn om et klækkeligt Tilskud fra Sparekassens Side som et prægnant Udtryk for den Interesse, hvormed Sagen opfattes af Byen."

Det forekommer således hævet over enhver tvivl, at Sparekassens bidrag på mere end en måde har været nøglen til, at projektet blev gennemført.

Sparekassens egne interesse i projektet har utvivlsomt været både de almennyttige samt de forretningsmæssige.

Det var en væsentlig del af sparekasse-tankens, at en del af overskuddet blev givet som bidrag til almennyttige formål, og Roskilde Sparekasses historie rummer da også mange eksempler herpå - enten som direkte kontante tilskud, eller inddirekte ved nedsatte renter på lån.

Sparekassens engagement i "torvesagen" var dog så økonomisk omfattende, at man også aner mere håndfaste forretningsmæssige motiver.

Udsigten til Domkirken har været værd at tage med, men nok så væsentligt har det nok været, at Sparekassen fremover ville få en markant placering på byens nye store torv.

Hvor meget det enkelte argument har betydet i sammenhængen, kan der kun gisnes om, men det vil efter min opfattelse være naivt at tro, at det forretningsmæssige ikke har spillet en væsentlig rolle, hvilket i øvrigt også må vurderes som ganske legitimt og - set med nutidens øjne - ganske fremsynet.

Dette kan også være en del af forklaringen på, at Sparekassen ved senere lejligheder så markant og utvetydigt har tilkendegivet sin holdning til enhver form for byggeplaner på Torvet.

Det forekommer i sig selv ulogisk at ofre en formue på at få nedrevet nogle bygninger med det formål at skabe en åben stor plads foran Domkirken - for derefter at acceptere et nyt byggeri.

Yderligere ville det være forretningsmæssigt uacceptabelt, at Sparekassen ved et nybyggeri skulle se sig selv placeret i "anden række" i forhold til byens Torv.

Denne vurdering måtte naturligvis bero på et skøn over den konkrete udformning og placering af et eventuelt byggeri - men det var ikke svært at forestille sig bygninger med en sådan placering, at Sparekassens egen placering i forhold til Torvet blev ringere end før 1908 !

Det er oprindeligt nævnt, at et beløb på ca. 200.000 kroner ville være nødvendigt for en realisation af planerne.

En sammentælling af de givne tilsagn rækker sig ikke til mere end godt 150.000.

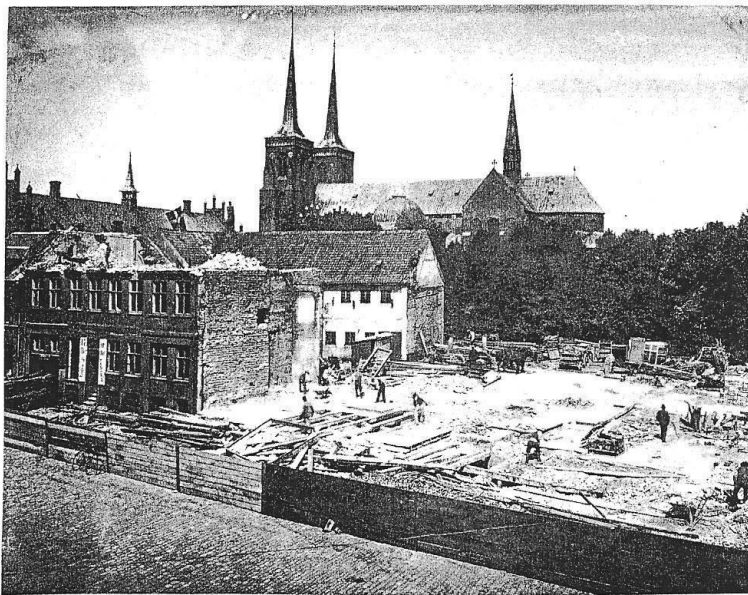
Alligevel blev planen som bekendt realiseret, og det ser ud til, at en væsentlig del af løsningen har været at bygningerne blev købt i 1898, men først til nedrivning 10 år senere, og at de mellemliggende års lejeoverskud på ejendommene tilfaldt sælgerne som en del af finansieringen.

Efter nedrivningen af bygningskomplekset i 1908, var der 30.000 kroner tilbage til pladsens regulering. Der foreligger intet om, at Roskilde Kommune skulle have bidraget økonomisk.

Roskilde Kommune accepterede dog i følge Kæmner Møller i maj 1898 (bilag 8) at gennemføre projektet imod at få rådighed over alle hidtil givne og senere kommende tilsagn om økonomisk bidrag, og de rakte som nævnt til projektet.

3. NEDRIVNINGEN I 1908

I 1908 faldt så endelig bygningerne, og Domkirken trådte som ønsket frem "i hele dens skjønhed".

Noget kunne tyde på, at man - måske meget naturligt - havde brugt alle kræfterne på at sikre midlerne til bygningernes nedrivning - og kun i mindre omfang havde gjort sig tanker om Torvets fremtidige udformning.

Det har nok været vanskeligt på forhånd at forestille sig det nye store torv - måske stort i forhold til det gammelkendte, men hverken større eller mindre end det fremtræder i dag.

Men indlysende nok, kunne pladsen ikke bare henligge med et stort grusbelagt område, hvor de nedrevne bygninger havde stået, og man måtte mere konkret forholde sig til opgaven.

"Komitéen for forskjønnelse af Domkirkens omgivelser" var åbenbart fortsat i live, og den indbød i oktober 1908 til et møde med følgende dagsorden (bilag 9, side 125):

"hvilket brug ønsker man at gjøre af en på den indvundne torveplads påtænkte bygning".

Dette foranledige straks et ekstraordinært møde i Sparekassens Direktion den 13. oktober 1908 (bilag 5).

Det fremgår af protokollen, at mødet var foranlediget indkaldt af borgmester Hammerrich. Forud for mødets indkaldelse, var der udarbejdet et koncept til et brev til Roskilde Byråd hvori:

"Byraadet gøres ansvarlig for at en Bygning ikke opføres uden Sparekassedirektionens Samtykke"

Dette brev, tillige med et tilsvarende til Komitéen, var sendt til cirkulation blandt Direktionens medlemmer, men borgmester Hammerrich havde, som det eneste af Direktionens medlemmer, ikke underskrevet, idet han havde bemærket, at han *"fandt det ubetimeligt at afsende skrivelsen til Byraadet"*.

Måske var det også lige vel hurtigt at rette skytset mod Byrådet - det var trods alt Komitéen, der havde indbudt til et møde, hvis udfald ingen endnu kendte - men det lå åbenbart Direktionen meget på sinde at markere sig - allerede på dette tidspunkt.

Når man tænker på Sparekassens betydelige økonomiske engagement i nedrivningsplanen, så må det også have virket mere end provokerende, at man allerede et par måneder efter, at de sidste sten var fjernet, begynder at tale om opførelsen af en ny bygning - og at det netop var Komitéen, der tog initiativet.

Direktionsmødet i Sparekassen endte med, at skrivelsen blev formuleret og sendt til Komitéen, og at en genpart heraf blev tilstillet Byrådet.

Teksten til dette fremgår ikke af protokollen, men redaktør C. Christensen citerer indholdet således (bilag 9):

"I fortsættelse af Direktionens Skrivelse af 8. August d. A. og i Anledning af, at det er blevet meddelt, at der med Hensyn til Planerne om ordningen af Domkirkepladsen og Torvet syd for denne er fremkommet den Tanke at lægge en Bygning paa denne Plads af Torvet, hvor de nu nedrevne Bygninger har ligget, eller i umiddelbar Nærhed deraf, undlader undertegnede Medlemmer af Direktionen for Roskilde Sparekasse ikke at udtale, at vi formener, at Sparekassen i sin Tid har givet det af Sparekassen ydede Tilskud til Erhvervelse af de Ejendomme, hvorpaa de nu nedrevne Bygninger laa, i den bestemte Forudsætning, at der ikke paany skulde opføres nogen Bygning i stedet for de nedrevne.

Vi tillader os derfor at meddele, at vi gaar ud fra, at eventuelle Planer om at opføre en ny Bygning i Stedet for de nedrevne eller paa disses Plads, ikke vil kunne realiseres uden Tiltrædelse af Sparekassens Direktion."

Der findes i øvrigt i protokollen for mødet i Direktionen den 13. oktober en meget interessant afslutning, idet:

"Borgmester Hammerrich bad tilført, at han fandt det overflødigt at afsende de foreslåede Skrivelser."

Hvis det var overflødigt at sende disse skrivelser, kan det kun have betydet, at borgmester Hammerrich fandt indholdet så indlysende, at det blot var en gentagelse af, hvad der tidligere var sagt eller skrevet i denne sag - eller sagt på en anden måde, at Sparekassen ikke havde noget særligt behov for på denne måde at bekendtgøre eller forsvare sine rettigheder i sagen !!

Borgmesteren kan meget vel have ret i disse betragtninger, men set med nutidens øjne, har det måske i højere grad været et følelsesmæssigt behov, der skulle dækkes ved afsendelsen af brevene.

Det må konstateres, at der ikke blev realiseret planer om noget byggeri, men tilsyneladende skortede det ikke på kreativitet.

Arthur Fang beretter (bilag 10) at der på tidspunktet var planer fremme om en såkaldt torvehal med buegange.

I store træk skulle de følge de gamle byggelinier.

Mellem buegang og Domkirke var der skitseret et anlæg, og helt oppe ved kirken en mindre bygning, beregnet både til museum og toilet.

4. KOMMITÉENS OPLØSNING I 1909

Komitéen meddeler Sparekassens Direktion, at den har opløst sig, og at Roskilde Byråd herefter alene repræsenterer de stedlige interesser (bilag 4).

5. TEKNISK SKOLE, 1910

Igen var der byggeplaner - denne gang meget konkrete og velforberejede (bilag 6).

Roskilde Tekniske Selskabs Bestyrelse ønsker at opføre en ny teknisk skole på torvet, og retter henvendelse til Sparekassens Direktion, hvor man anmoder om tilslutning og velvillig medvirken til planen gennemførelse.

Direktionens holdning var en ganske klart og utvetydigt NEJ, og der findes anledning til at meddele, at man forholder sig ret til at sagsøge Roskilde Kommune om tilbagebetaling af de ydede 50.000 kroner med rente, såfremt der skulle blive taget yderligere skridt til bebyggelse på den åbne plads.

Der sendes et brev til bestyrelsen for Teknisk skole, hvor man rekapitulerer det historiske forløb og hvor konklusionen uundgåeligt bliver et afslag med tilføjelse af forbeholdet om et sagsanlæg (se bilag 9, side 126 + 127).

"I skrivelse af 28. f.M. har den ærede Bestyrelse anmodet om Sparekassedirektionens Tilslutning og velvillige Medvirken til gennemførelse af Bystyrelsens Plan: paa den aabne Plads, der er fremkommet ved, at de gamle Bygninger, der hindrede Udsigten til Domkirken, er indkøbte og nedbrudte, at opføre en ny teknisk Skole.

I denne Anledning tillade vi os at tilbagemelde følgende under Vedlæggelse af de os tilstillede Tegninger og Plan:

For ca. 12 Aar siden modtog Direktionen fra vedkommende Komité et Andragende, hvori den - som det hedder, navnlig til ved Indkøb og Nedbrydning af formeldte gamle Bygninger, at tilvejebringe en aaaben Plads, der tillod Domkirken at fremtræde i hele dens Skønhed, samtidig med, at Byen derved erhvervede et rummeligt og godt Axeltorv - bad om et Tilskud af Sparekassens Midler.

Efter at man herpaa havde svaret, at man ikke på Sagens daværende Stadium fandt Anledning til at give noget Tilskud, fremkom der et med en Tegning af Arkitekt Mørk Hansen om de lokale Forhold bilagt fornyet Andragende, hvori det anføres, at et klækeligt Bidrag fra Sparekassens var en Betingelse for Tilslutning fra andre, særlig ministerielle Sider, og derfor atter ansøges om et saadant Bidrag.

Herpaa svaredes, at man, naar det godtgjortes, at Komitéens Plans Gennemførelse iøvrigt var sikret ved de fornødne Pengemidler, vilde tilskyde et aarligt Bidrag af 10000 Kr. i 5 Aar, forudsat at Kassens aarlige Overskud tillod saadant. Komitéen formaaede nu Roskilde Byraad til at overtage Planens Gennemførelse, men man indlod sig dog ikke paa den ansøgte Udbetaling, før der havdes fuldstændig Vished for Planens Gennemførelse overensstemmende med den tidligere tilsendte Tegning, og derefter indløb da en Skrivelse af Roskilde Byraad af 30. October 1898, hvori Raadet på Kommunens Vegne erklærede, at den paatog sig den ommeldte Plans Gennemførelse, hvilken, som det endvidere i Skrivelsen hedder, saaledes er absolut sikret overensstemmende med den tidligere Direktionen tilstillede Tegning.

Det fremgår formentlig heraf, at Sparekassen som Betingelse for det store Tilskuds Betaling har stillet, at den indvundne aabne Plads blev bevaret som saadan, overensstemmende med det oprindelige Andragende, og at denne Betingelse er accepteret af Byraadet, og vi formener heller ikke nu at kunne fravige denne Betingelse, hvorken for vort eget Vedkommende eller overfor de af os repræsenterede Sparere.

Vi beklager som Følge heraf ikke at kunne imødekomme den ærede Bestyrelses Anmodning og benytte lejligheden til at meddele, at vi forbeholder Sparekassens Ret til at sagsøge Roskilde Kommune til Tilbagebetaling af de ydede 50000 Kr. med Rente, saafremt der skulde blive foretaget yderligere Skridt til Bebyggelse af den titnævnte aabne Plads."

Den sidste del af brevets tekst sendes også til Roskilde Byråd.

Man må nok konstatere, at Sparekassens Direktion trækker linierne ganske kraftigt op.

Det må noteres, at borgmesteren ikke medvirker til beslutningen, uden at der er bemærkninger, der kan forklare hvorfor.

Der kan kun gisnes herom, men det, i det aktuelle tilfælde, må have været en ubehagelig dobbeltrolle at skulle udfylde, både som borgmester og som medlem af Sparekassens Direktion.

Det var jo ikke ubetydelige kræfter der stod bag ønsket om en ny teknisk skole - en vis utålmodighed m.h.t. en mere permanent indretning af torvepladsen kan også have gjort sig gældende.

Men Sparekassens Direktion var ikke i tvivl, og konsekvensen blev uundgåeligt, at borgmesteren i sin egenskab af direktionsmedlem i Sparekassen skulle skrive under på en trussel om et sagsanlæg mod "sig selv", men undlod altså dette.

Om ordet "inhabilitet" blev brugt på den tid ved jeg ikke, men det ville nok blive anvendt i en tilsvarende situation i dag.

I øvrigt noterer jeg mig den kendsgerning, at bestyrelsen for Teknisk skole henvender sig direkte til Sparekassens Direktion med en anmodning om en accept af planerne.

Jeg tager det som udtryk for, at det allerede på det tidspunkt er almindeligt anerkendt, at Sparekassen har et afgørende ord at skulle have sagt i denne sammenhæng.

Igen blev planerne skrinlagte, og i 1911 indberettede byen sit Torv i en udformning, som ligger meget tæt på det udseende Torvet har i dag - dog med et lille anlæg med lave grønne vækster foran muren til Palæets have.

Det betyder dog ikke, at der ikke siden har været nye planer for Torvet.

6. REGULERING I 1931

Arthur Fang skriver (bilag 10) således:

"Idyllen med et anlæg midt på torvet kunne ikke blive ved. Bilerne rykkede frem, først beskedent, så mere påtrængende. De ville have plads. En gennemgribende regulering af hele torvepladsen lod sig ikke udskyde. Tiden var inde til at skabe en enhed af de to gamle torve, som på en måde stadig levede videre. Stadsingeniør H. P. Mortensen udarbejdede planen, for det der er nu: Heller for jagede fodgængere og en kombineret torve- og parkeringsplads. Samtidig kom der en ny Fondens Bro. Tidligere et trist stræde, lukket forude af en fad mur, nu en festlig passage til Domkirken med frit syn op over dens mest fængslende partier. Reguleringen i 1931-32 gav også en arkæologisk begivenhed af de sjældne. Tæt ved springvandet traf man på store dele af den gamle kirke - den, der i sin tid havde sat hele torvehistorien i gang."

Om der på tidspunktet har været egentlige byggeplaner vides ikke, men Sparekassens bestyrelse fandt i hvert fald anledning til på et møde den 24. marts 1931 (bilag 7) endnu engang at markere sin holdning:

"Det vedtoges: at Medlemmerne var enige i, at Sparekassen fremdeles anser sig berettiget til at nedlægge Indsigelse, saafremt det maatte paatankes nu eller senere at opføre nogen Bygning paa Torvet."

7. NYE PLANER FOR DOMKIRKEOMRÅDET I 1973 - 1975

Ønsket om, at Domkirkens omgivelser skal fremtræde så smukt som muligt vil formentlig til evig tid have gyldighed - og enhver generation vil gøre sig tanker om at forbedre det bestående.

I 1975 afleverede en arbejdsgruppe et færdiggjort "Debatoplæg til bevaring og rehabilitering af Domkirkeområdet i Roskilde" til Roskilde Byråds planlægnings- og miljøudvalg.

Debatoplægget var en færdiggørelse af et "fortryk" fra oktober 1973.

Igen indgik i planerne et byggeri på Torvet.

Både i 1973 og 1975 gav planerne anledning til en del debat og omtale i de lokale dagblade, men tilsyneladende ingen brevveksling mellem Byrådet og Sparekassen.

Sparekassens behov for igen at minde om det historiske forløb var også ganske begrænset, idet dagspressen meget udførligt beskrev, hvad Sparekassen tidligere havde meddelt, og baggrunden herfor.

Som et kuriosum kan nævnes, at Sparekassen dog i Roskilde Tiden- de medvirkede til en beregning af værdien af 50.000 kroner med renters rente frem til 1973, hvilket skulle blive godt 665.000 kroner.

En læser fandt, at 4% var alt for beskedent et krav, og Sparekassen kunne så bekræfte, at 4% måske var i underkanten, og at et beregningsgrundlag på 5% ville betyde en tilbagebetaling på 1,3 mio. kroner ! tilføjet i 2015 : beløbet ville i dag være ca. 10 mio. kroner

Igen forblev det ved planerne f.s.v. angår Torvet.

Domkirkepladsen er blevet smukt renoveret. Bakkehældet vest for Domkirken er genskabt - bastionmurene er fjernet - terrænet er ændret, og ny belægning og ny belysning har rundet det hele smukt af.

8. ARKITEKTKONKURRENCE I 1995

Som tidligere nævnt, vil enhver generation gøre sig tanker om forbedringer eller forskønnelser af de omgivelser vi lever i.

Det er helt legitimt og prisværdigt.

Aldrig må vi dog glemme, at der til enhver tid vil være forskelligt syn på, hvad der er forbedringer eller forskønnelser. Det vil der være blandt os, der lige her og nu er vidner til, eller optaget af, planlægningen af en sådan proces - og kommende generationer vil med deres øjne se og vurdere med deres udgangspunkt.

Kun i sjældne tilfælde kan tidligere generationer kommentere eller få indflydelse på udviklingen, men i "Torvesagen" er en historisk forpligtelse gået i arv til Sparekassens Direktion, og egentlig er forpligtelsen af relativ nyere dato, når man sammenligner med byens 1000-årige historie.

Faktisk kan der meget vel være nulevende, der i 7-8 års alderen med egne øjne har set nedrivningen af bygningerne midt på Torvet.

Samme historiske arv hviler på Byrådets skuldre, og i respekt for denne arv, bør præmisserne for arkitektkonkurrencen tage højde herfor.

BILAG 1-10

Afskrift af referat fra
ekstraordinært møde i Direktionen i Roskilde Sparekasse
Den 14. december 1897

"Til Forhandling forelaa følgende Sag:

Forretningsudvalget for en Komité, der er dannet - i det Øjemed ved Indkjøb og paafølgende Nedbrydning af de mellem Nytorv og Fondens Bro beliggende Ejendomme at tilveiebringe en aaben Plads der tillader Domkirken at fremtræde i hele dens Skjønhed, samtidig med at Roeskilde Kommune derved erhverver et rummeligt - og godt - Axeltorv andrager om et Tilskud af Sparekassens midler."

Direktionens beslutning:

"Majoriteten fandt ikke Anledning til paa Sagens nuværende Stadium at give noget Tilsagn om tilskud saameget mindre som \$6 i Sparekassens Vedtægter ikke tilsteder en saadan anvendelse af Reservefonden.

Mindretallet bestaaende af hrr Consul Schramm og Borgmester Aagaard stemte for at bevilge 50000 Kr.

Afskrift af referat fra møde i Direktionen i Roskilde Sparekasse
Den 1. februar 1898

"Fornyset Andragende fra Komitéen der virker for en Forskjønnelse af Domkirkens Omgivelser om et Tilskud".

Direktionens beslutning:

Efterat der, efter det nu Foreliggende, synes at være Udsigt til at Projektet kan blive realiseret, har Direktionen vedtaget-, forsaavidt det godtgjøres at de øvrige dertil fornødne Pengemidler ere sikrede, da at Tilbyde aarlig i 5 Aar fra 1. April d.A. et Beløb af indtil 10000 Kr. af Overskuddet-, forudsat at dette aarligt mindst udgjøre 20000 Kr., naaer Overskuddet ikke dette Beløb bliver Tilskuddet kun Halvdelen af Overskuddet."

**Afskrift af referat fra møde i Direktionen i Roskilde Sparekasse
Den 4. oktober 1898**

"Roskilde Byraad fremsender en Afskrift af Indenrigsministeriets Resolution af 19. September d.A., hvorved der meddeles Samtykke til at Byraadet på Kommunens Vegne påtager sig gennemførelsen af Planen til en Regulering og Forskjønnelse af Domkirkens Omgivelser, og anmoder om at det dertil af Sparekassens Midler tilsagte Bidrag pr. 1. April d.A., stort 10000 Kr. tilligemed paa løbne Renter nu må blive indbetalt i Kæmnerkassen.

Endvidere henstiller Byraadet om Direktionen måtte ønske nu at vælge et Medlem af sin Midte til at tiltræde det nedsatte Forretningsudvalg."

Direktionens beslutning:

"De 10000 kr. kan udbetales (uden Renter) mod Byraadets qvittering.

Til at tiltræde Forretningsudvalget vælges Herredfoged N. Petri."

Afskrift af referat fra møde i Direktionen i Roskilde Sparekasse
Den 2. november 1909

"Komitéen for Forskjønnelsen af Domkirkens Omgivelser mod Syd meddeler, at den inden 19. Oktober d.A. har opløst sig, og at det herefter vil være Roskilde Byraad, der alene repræsenterer de stedlige Interesser.

Direktionens beslutning:

Taget til Efterretning."

**Afskrift af referat fra ekstraordinært møde i
Direktionen i Roskilde Sparekasse
Den 13. oktober 1908**

"Kommitéen for Forskjønnelse af Domkirkens Omgivelser har indbudt til et Møde med følgende Dagsorden:

"Hvilket Brug ønsker man at gjøre af en paa den indvundne Torveplads paatænkte Bygning"

- I den Anledning fremlagde Formanden en af Hrr. Jægermester Havsteen og Directeur Müller udarbejdet Koncept til en Skrivelse til Roskilde Byraad, hvori dette gjøres ansvarligt for, at en Bygning ikke opføres uden Sparekassedirectionens Samtykke. Efterat denne Koncept var renskrevet samt en Meddelelse udfærdiget til Kommiteen, om denne Skrivelse, og begge Skrivelser sendte i Circulation til Underskrift af Directionens Medlemmer, retourneredes de underskrevne af 4 Medlemmer, medens det femte Borgmester Hammerrich ikke havde underskrevet den men bl.a. bemærket, at han fandt det ubetimeligt at afsende Skrivelsen til Byraadet. Han havde derhos foranlediget at Directionens Formand har berammet nærværende Møde til Sagens Drøftelse.

Efterat Sagen var drøftet vedtog Directionen istedetfor de ovennævnte Skrivelser at udfærdige en Skrivelse til Kommitteen og sende en Gjenpart af denne til Byraadet.

Borgmester Hammerrich bad tilført at han fandt det overflødig at afsende de foreslåede Skrivelser.

**Afskrift af
referat fra ekstraordinært møde i Direktionen i Roskilde Sparekasse
Den 15. februar 1910**

"1910 d. 15. Februar afholdte Direktionen et ekstraordinært Møde i Anledning af følgende indkomne Sag:

Roskilde Tekniske Selskabs Bestyrelse meddeler at den, på Grund af, at Teknisk Skole i Aarenes Løb er bleven for lille, kunde ønske at faa Tilladelse til at opføre en ny Skole paa Torvet, paa det Sted hvor Professor Holm har angivet at en Bygning burde opføres, og anmoder om Sparekassedirektionens Tilslutning og velvillige Medvirken til Planens gennemførelse.

Andragendet fremlagdes med tilhørende Tegninger og Plan, hvilke Documenter have cirkuleret mellem Direktørerne.

Endvidere fremlagdes Eksemplarer af "Roskilde Avis" for 9., 10., og 12. ds., hvori indeholdes Protester imod, at der paa ommeldte Plads opføres nogen Bygning.

Formanden recapitulerede kortelig det tidligere i Sagen passerede for Sparekassens Vedkommende.

Der fremlagdes en skrivelse fra Borgmester Hammerrich. Endvidere fremlagdes Concept til et Svar til Bestyrelsen for Teknisk Selskab, dette blev oplæst, og godkendt af Direktionen med undtagelse af Borgmester Hammerrich og vedtoges det at sende Roskilde Byraad en Kommunikation af Skrivelsen Slutning fra "Vi beklager som Følge heraf".

Ovenanførte Svar til Bestyrelsen for Teknisk Selskab er saalydende:

"I skrivelse af 28. f.M. har den ærede Bestyrelse anmodet om Sparekassedirektionens Tilslutning og velvillige Medvirken til gennemførelse af Bystyrelsens Plan: paa den aabne Plads, der er fremkommet ved, at de gamle Bygninger, der hindrede Udsigten til Domkirken, er indkøbte og nedbrudte, at opføre en ny teknisk Skole.

I denne Anledning tillade vi os at tilbagemelde følgende under Vedlæggelse af de os tilstillede Tegninger og Plan:

For ca. 12 Aar siden modtog Direktionen fra vedkommende Komité et Andragende, hvori den - som det hedder, navnlig til ved Indkøb og Nedbrydning af formeldte gamle Bygninger, at tilvejebringe en aaben Plads, der tillod Domkirken at fremtræde i hele dens Skønhed, samtidig med, at Byen derved erhvervede et rummeligt og godt Axeltorv - bad om et Tilskud af Sparekassens Midler.

Efter at man herpaa havde svaret, at man ikke på Sagens daværende Stadium fandt Anledning til at give noget Tilskud, fremkom der et med en Tegning af Arkitekt Mørk Hansen om de lokale Forhold bilagt fornyet Andragende, hvori det anføres, at et klækeligt Bidrag fra Sparekassens var en Betingelse for Tilslutning fra andre, særlig ministerielle Sider, og derfor atter ansøges om et saadant Bidrag.

Herpaa svarede, at man, naar det godtgjortes, at Komitéens Plans Gennemførelse iøvrigt var sikret ved de fornødne Pengemidler, vilde tilskyde et aarligt Bidrag af 10000 Kr. i 5 Aar, forudsat at Kassens aarlige Overskud tillod saadant. Komitéen formaede nu Roskilde Byraad til at overtage Planens Gennemførelse, men man indlod sig dog ikke paa den ansøgte Udbetaling, før der havde fuldstændig Vished for Planens Gennemførelse overensstemmende med den tidligere tilsendte Tegning, og derefter indløb da en Skrivelse af Roskilde Byraad af 30. October 1898, hvori Raadet på Kommunens Vegne erklærede, at den paatog sig den ommeldte Plans Gennemførelse, hvilken, som det endvidere i Skrivelsen hedder, saaledes er absolut sikret overensstemmende med den tidligere Direktionen tilstillede Tegning.

Det fremgår formentlig heraf, at Sparekassen som Betingelse for det store Tilskuds Betaling har stillet, at den indvundne aabne Plads blev bevaret som saadan, overensstemmende med det oprindelige Andragende, og at denne Betingelse er accepteret af Byraadet, og vi formener heller ikke nu at kunne fravige denne Betingelse, hvorken for vort eget Vedkommende eller overfor de af os repræsenterede Sparere.

Vi beklager som Følge heraf ikke at kunne imødekomme den ærede Bestyrelses Anmodning og benytte lejligheden til at meddele, at vi forbeholder Sparekassens Ret til at sagsøge Roskilde Kommune til Tilbagebetaling af de ydede 50000 Kr. med Rente, saafremt der skulde blive foretaget yderligere Skridt til Bebyggelse af den titnævnte aabne Plads".

Forannævnte Skrivelse til Roskilde Byraad er saalydende:

"I skrivelse til Bestyrelsen for Teknisk Selskab af Dags Dato har undertegnede Direktion i Slutningen tilført, at "Sparekassens Ret forbeholdes til at sagsøge Roskilde Kommune til Tilbagebetaling af de ydede 50000 Kr. med Rente, saafremt der skulde blive foretaget yderligere Skridt til Bebyggelse af den titnævnte aabne Plads", hvilket herved meddeles det ærede Byraad."

**Afskrift af referat fra Bestyrelsesmøde i Roskilde Sparekasse
Den 24. marts 1931**

"Anledningen til Mødet var den fra Byraadets side fremkomne Plan om Omregulering af Torvepladsen, hvortil Forarbejderne er paabegyndte. Samtlige tidligere Dokumenter vedrørende Sparekassens Bidrag 50000 Kr., som i sin Tid blev givet til Ryddeliggørelsen af Pladsen, blev fremdragne og gennemgaaede.

Det vedtoges: at Medlemmerne var enige i, at Sparekassen fremdeles anser sig berettiget til at nedlægge Indsigelse, saafremt det maatte paatænkes nu eller senere at opføre nogen Bygning paa Torvet."

Afskrift af skrivelse fra kæmner Eckard Møller til borgmester Hammerrich
Den 15. juni 1908

"Hr. Borgmester Hammerrich.

I Henhold til Deres udtalte Ønske om en Fremstilling af Oprindelsen til og Gennemførelsen af den nu paabegyndte Nedrivning af dele Syd for Domkirken, mellem Nytorv og Fondens Bro, beliggende Bygningskomplex, tillader jeg mig at meddele:

Efterat man heri Roeskilde til forskellige Tider, formentlig gennem flere Generationer, havde havet Planer oppe om at skaffe Midler til Veje til Indkøb af de ommeldte Bygninger og til Regulering af den efter Nedrivningen fremkomne aabne Plads, uden at det var lykkedes at faa Planen gennemført, henvendte jeg mig i Efteraaret 1897 til daværende Borgmester Aagaard og daværende Domprovst, nu Biskop Poulsen med Forslag om, at man skulde søge at opnaa Concession paa et Lotteri, hvis Overskud jeg formentlig i løbet af faa Aar vilde give den til Planens Gennemførelse fornødne Kapital på cirka 200.000 Kroner.

Mit forslag vandt straks saavel Borgmesterens som Domprovstens Billigelse, og jeg henstillede derefter, at man dannede en Komité til at arbejde paa Planens Gennemførelse. Komitéen kom til at bestaa, foruden af de formeldte tvende Mænd af Agent O. H. Schmeltz, Sagfører N. C. P. Petersen og mig.

Den saaledes dannede Komité indbød derefter - for at faa Planen yderligere prøvet - cirka 80 af vore Medborgere til Møde paa Raadhussalen den 4de December 1897, hvor Domprovst Poulsen holdt et Foredrag om Domkirkens Historie og sluttede med, at udtale, at alle gode kræfter burde samvirke til den fremkomne Plans Realisation, hvorefter jeg gjorde Rede for Bekostningsspørgsmaalet samt Udsigterne til de fornødne Midlers Tilvejebringelse.

Derpaa fremlagdes en af Arkitekt Mørk Hansen udarbejdet Tegning, som viste hvorledes det paagældende Terrain, naar den ommeldte Bygningekarré var fjernet, vilde komme til at tage sig ud med de omliggende Bygninger - Raadhuset, Duebrødre Hospital, Domkirken og det Kgl. Palæ.

Mødets Deltagere vare afgjort stemte for, at Planens Gennemførelse burde forsøges, og Indbyderne til Mødet paatog sig vedblivende som Komité at arbejde videre paa Sagen.

Komitéens Sammensætning undergik Forandringer efterhaanden som Borgmester Aagaard og Agent Schmeltz døde samt Domprovst Poulsen forflyttedes fra Byen. 7 Medlemmer vare valgte, henholdsvis Borgmester Hammerrich, Købmand Carl Müller og Domprovst Bondo.

Ved Skrivelse af 1ste Februar 1898 tilsagde Direktionen for Roeskilde Sparekasse Komitéen et Bidrag paa 50.000 Kroner, fordelt over 5 Aar.

Under 28de April 1898 tilsagde Kulturministeriet et Bidrag af Domkirkens Midler paa 20000 Kr., fordelt over 10 Aar, og ved Skrivelse af 22 Juli 1900 tilsagdes der yderligere af Domkirkens Midler for et Tidsrum af 4 Aar en Andel af Overskudet fra Omvisningerne i Kirken, hvilken Andel kom til at udgøre ialt cirka 10.000 Kroner, hvorefter Domkirkens Bidrag i det Hele udgjorde cirka 30.000 Kr.

Planer om Lotterikoncession havde Justitsministeriet Betænkkelighed ved at indgaa paa, da - som Departementschef Ricard udtalte til mig - man netop havde tænkt Oprettelsen af et Lotteri til Christianborg Slots Genopførelse, forsaavidt Rigsdagen skulde være uvillig til i dette Øjemed at bevilge de fornødne Midler af Statskassen.

Planen mødte iøvrigt megen Interesse hos Justitsminister Rump der personlig var her i Byen for at se paa Forholdene.

Ogsaa Kongefamiliens Medlemmer sagdes at interessere sig meget for Planen. Efter Dronning Louises Død udtalte Kong Christian den niende efter et Taffel, til hvilket Borgmester Aagaard var tilsagt, at den afdøde Dronning havde udarbejdet en Plan for Pladsens Anvendelse, naar Bygningerne vare fjernede. Jeg bad Domprovst Poulsen at søge om muligt at faa Dronningens Udkast til ~~Indlemmelse i Sagens Akter~~ (Ogsaa overstreget i teksten og erstattet af en tekst jeg desværre ikke kan læse) - men det lykkedes ikke for Domprovsten.

Ved Skrivelse fra Justitsministeriet af 22 Februar 1898 blev der tillagte Komitéen 1/25 Del i fire Aar af Overskudet fra Sjælland - Lolland - Falsters Varelotteri, hvilken Andel kom til at udgøre cirka 61.000 Kroner.

Agent Schmeltz havde endnu 21de Maj 1898 skænket et Beløb paa 8000 Kroner. Efterat samtlige formeldte Bidrag vare sikrede, henvendte Komitéen sig ved Skrivelse af 23 Maj 1898 til Byraadet med Andragende om:

- at Kommunen forpligtede sig til at gennemføre Projektet senest Aar 1908 imod at samtlige Komitéen tilsagte, saa vel som yderligere Bidrag der maatte kunde tilvejebringes, overgik til Kommunen til Anvendelse som bestemt.
- at Kommunen straks erhvervede de paagældende Ejendomme i Henhold til fra de vedkommende Ejere afgivne Tilbud,
- at Kommunen om fornødent optager det til Købet nødvendige Laan paa 75000 Kroner, der vilde være at tilbagebetale af Komitéens Midler i Løbet af 6 Aar, samt
- at Byraadet nedsætter et Udvalg til sammen med Komitéen og et af Sparekassedirektionen valgt Medlem at foretage det videre til Planen Gennemførelse Fornødne - dog saaledes at den endelige Plan vilde være at godkende af Byraadet; hvilken Ordning Byraadet indgik paa i dettes den 23de Maj 1898. afholdte Møde, dog under Forbehold af Indenrigsministeriets Sanktion, som derefter komme til at foreligge i Ministeriets Skrivelse af 19de September 1898

Den følgende linie er ikke hele læselig, men jeg læser det således, at: "Der blev ikke brug for Byraadet at optage laan paa 75.000 Kroner."

Ved Skøde af 18de Oktober 1898 overdrog de paagældende Ejere, Købmændene Carl Jensen og Axel Petersen, de indbemeldte Ejendomme for en Købesum af ialt 160000 Kroner, hvilken Kapital afgjordes dels ved de formeldte kontante Tilskud og dels ved Overskudet af Lejeindtægten fra Ejendommene.

Af yderligere Midler indgik til Planens Gennemførelse som Overskud for en Domkirkeplatte cirka 2100 Kr. samt fra et af Maleren Schlichtknüll skænket Maleri cirka 300 Kroner.

Roskilde Børneasyl, der ogsaa ligger paa det ommeldte Terrain erhvervedes af Komitéens Midler for en Sum paa 15500 Kroner.

I indeværende Foraar solgtes de paagældende Bygninger til Nedrivning for en Sum af 4050 Kroner og for en Jordlod, der henhørte til en af Ejendommen, ventes en Købesum af cirka 1000 Kroner.

Købesummerne fra Ejendommen er forlængst udbetalte og af Købesummen for Asylet bliver Restbeløbet udbetalt i Juni Termin dette Aar.

Efter at saaledes alle Forpligtelser i Anledning af de paagældende Ejendommers Erhvervelse er afviklede, haves der nu i Behold til Pladsens Regulering en Kapital paa cirka 30.000 Kroner.

Roskilde 15de Juni 1908
Med (ulæseligt) arbødigst
Eckard Møller"

SPAREKASSEN
FOR
ROSKILDE BY OG OMEGN

1833—1933

UDGIVET SOM FESTSKRIFT
I ANLEDNING AF 100 AARS JUBILÆET
DEN 3. NOVEMBER

AF
SPAREKASSENS BESTYRELSE

VED
REDAKTØR C. CHRISTENSEN
ROSKILDE

kassen bifaldt Ministeriet, at Revisionen af Legatkapitalen overgik til Sparekassens, af Amtet valgte Revisorer.

Og saaledes er Forholdet vedblivende.

I Indledningen til dette Afsnit nævntes det, at enkelte Hovedposter under Sparekassens Gaver til Offentligheden maatte fremhæves. Efter Omtalen af Legatet er det naturligt at nævne den Sag, som kan sammenfattes under en Overskrift som *Torvesagen*. Ved et Tilskud fra Sparekassen paa 50,000 Kr. lykkedes det at gennemføre en Ordning af uvurderlig Betydning for Byen, og hvis Slutresultat blev, at Roskilde nu har en af de skønneste Torvepladser i Danmark.

I Vinteren 1897—98 dannedes en lokal Komité til „Forskjønnelse af Roskilde Domkirkes Omgivelser“. Formaålet var ved Erhvervelse og Nedrivning af et paa Torvet liggende større Bygningskompleks at bringe Domkirken til at ligge mere frit og at fremtræde i hele sin Skønhed — som det hed i Henvendelsen til Offentligheden. Til Gennemførelsen af dette Formaal tegnede Sparekassen et Bidrag, stort 50,000 Kr., at udbetale med 10,000 Kr. aarligt. Komitéen udtalte i sit Andragende af 28. Januar 1898, at Sagens Gennemførelse ligger i Sparekassens Haand, idet Støtte fra Landets øverste Myndigheder beror paa Tilsagn om et klækkeligt Tilskud fra Sparekassens Side som et prægnant Udtryk for den Interesse, hvormed Sagen opfattes af Byen. Den sidste Udbetaling fandt Sted i Juni 1902. Denne frivillige Selvbeskatning til Fordel for Roskilde By sikrede Planens Gennemførelse, og fra Sparekassens Side er det stadig blevet fastholdt, at den oprindelige Plan ikke blev forfusket.

I 1908 var Bygningskarréen nedrevet, og Pladsen laa fri. Saa begyndte Spekulationerne over, hvorledes den skulde anvendes. Herom bringer Sparekassens Forhandlingsprotokol nogle for den almindelige Byhistorie interessante Oplysninger.

Under 13. Oktober 1908 læses i Protokollen:

I Anledning af, at Komitéen for Forskønnelse af Domkirkens Omgivelser har indbudt til et Møde med følgende Dagsorden: „Hvilken Brug ønsker man at gøre af en paa den indvundne Torveplads paatænkt Bygning“, afholdt Sparekassens Direktion Møde den 13. Oktober 1908 og vedtog at sende Komitéen følgende Skrivelse:

„I Fortsættelse af Direktionens Skrivelse af 8. August d. A. og i Anledning af, at det er blevet meddelt, at der med Hensyn til Planerne om Ordningen af Domkirkepladsen og Torvet syd for denne er fremkommet den Tanke at lægge en Bygning paa den Plads af Torvet, hvor de nu nedrevne Bygninger har ligget, eller i umiddelbar Nærhed deraf, undlader undertegnede Medlemmer af Direktionen for Roskilde Sparekasse ikke at udtale, at vi formener, at Sparekassen i sin Tid har givet det af Sparekassen ydede Tilskud til Erhvervelse af de Ejendomme, hvorpaa de nu nedrevne Bygninger laa, i den bestemte Forudsætning, at der ikke paany skulde opføres nogen Bygning i Stedet for de nedrevne.

Vi tillader os derfor at meddele, at vi gaar ud fra, at eventuelle Planer om at opføre en ny Bygning i Stedet for de nedrevne eller paa disses Plads, ikke vil kunne realiseres uden Tiltrædelse af Sparekassens Direktion.“

En Genpart af Skrivelsen sendes til Byraadet. I Protokollen sporer man ikke Sagen før under 19. Oktober 1909, da der foreligger Meddelelse fra Komitéen om, at den har opløst sig, og at det herefter vil være Byraadet, der alene repræsenterer de stedlige Interesser.

Den 15. Februar 1910 afholdt Direktionen Møde i Anledning af, at „Roskilde tekniske Selskabs Bestyrelse meddeler, at den paa Grund af, at Teknisk Skole i Aarenes Løb er bleven for lille, kunde ønske at faa Tilladelse til at opføre en ny Skole paa Torvet paa det Sted, hvor Professor Holm har angivet, at en Bygning burde opføres, og anmoder om Sparekassedirektionens Tilslutning og velvillige Medvirken til Planens Gennemførelse.“

Andragendet fremlagdes med tilhørende Tegninger og Plan, hvilke Dokumenter har cirkuleret mellem Direktørerne. Endvidere fremlagdes Eksemplarer af „Roskilde Avis“ for 9., 10. og 12. ds., hvori indeholdes Protester imod, at der paa den ommeldte Plads opføres nogen Bygning.

Formanden rekapitulerede kortelig det tidligere i Sagen passerede, og det vedtoges med Undtagelse af Borgmester Hammerich at sende følgende Svar til teknisk Udvalg:

„I Skrivelse af 28. f. M. har den ærede Bestyrelse anmodet om Sparekassedirektionens Tilslutning og velvillige Medvirkning til Gennemførelse af Bestyrelsens Plan: paa den aabne Plads, der er fremkommet ved, at de gamle Bygninger, der hindrede Udsigten til Domkirken, er indkøbte og nedbrudte, at opføre en ny teknisk Skole.

I denne Anledning tillade vi os at tilbagesende følgende under Vedlæggelse af de os tilstillede Tegninger og Plan:

For ca. 12 Aar siden modtog Direktionen fra vedkommende Komité et Andragende, hvori den — som det hedder, navnlig til ved Indkøb og Nedbrydning af formeldte gamle Bygninger at tilvejebringe en aaben Plads, der tillod Domkirken at fremtræde i hele dens Skønhed, samtidig med, at Byen derved erhvervede et rummeligt og godt Axeltorv — bad om et Tilskud af Sparekassens Midler. Efterat man herpaa havde svaret, at man ikke paa Sagens daværende Stadium fandt Anledning til at give noget Tilskud, fremkom der et med en Tegning af Arkitekt Mørk Hansen om de lokale Forhold bilagt fornyet Andragende, hvori der anføres, at et klækkeligt Bidrag fra Sparekassen var en Betingelse for Tilslutning fra andre, særlig ministerielle Sider, og derfor atter ansøges om et saadant Bidrag. Herpaa svarede man, at man, naar det godtgjortes, at Komitéens Plans Gennemførelse iøvrigt var sikret ved de fornødne Pengemidler, vilde tilskyde et aarligt Bidrag af 10,000 Kr. i 5 Aar, forudsat at Kassens aarlige Overskud tillod saadant. Komitéen formaaede nu Roskilde Byraad til at overtage Planens Gennemførelse, men man indlod sig dog ikke paa den ansøgte Udbetaling, før der havdes fuldstændig Vished for Planens Gennemførelse overensstemmende med den tidligere tilsendte Tegning, og derefter indløb da en Skrivelse fra Roskilde Byraad af 30. Oktober 1898, hvori Raadet paa Kommunens Vegne erklærede, at den paatog sig den ommeldte Plans Gennemførelse, hvilken, som det endvidere i Skrivelsen hedder, saaledes er absolut sikret overensstemmende med den tidligere Direktionens tilstillede Tegning.

Det fremgaar formentlig heraf, at Sparekassen som Betingelse for det store Tilskuds Betaling har stillet, at den indvundne aabne Plads blev bevaret som saadan, overensstemmende med det oprindelige Andragende, og at denne Betingelse er accepteret af Byraadet, og vi formener heller ikke nu at kunne fravige denne Betingelse, hverken for vort eget Vedkommende eller overfor de af os repræsenterede Sparere.

Vi beklager som Følge heraf ikke at kunne imødekomme den ærede Bestyrelses Anmodning og benytte Lejligheden til at meddele, at vi forbeholder Sparekassens Ret til at sagsøge Roskilde Kommune til Tilbagebetaling af de ydede 50,000 Kr. med Rente, saafremt der skulde blive foretaget yderligere Skridt til Bebyggelse af den tit nævnte aabne Plads.“

Til Roskilde Byraad afsendtes samtidig saalydende Skrivelse: „I Skrivelse til Bestyrelsen for teknisk Selskab af Dags Dato har undertegnede Direktion i Slutningen tilført, „at Sparekassens Ret forbeholdes til at sagsøge Roskilde Kommune til Tilbagebetaling af de ydede 50,000 Kr. med Rente, saafremt der skulde blive foretaget yderligere Skridt til Bebyggelse af den tit nævnte aabne Plads“, hvilket herved meddeles det ærede Byraad.“

Planen om Bebyggelse af Torvepladsen var siden skrinlagt. Man udlagde det indvundne Areal som et lille Anlæg, og saaledes

laa Torvet, indtil Byraadet i 1931 gennemførte den vedtagne Regulering. Stadig var Sparekassen vagtsom. Herom findes i Sparekassens Forhandlingsprotokol noteret under 24. Marts 1931:

„Anledningen til Mødet var den fra Byraadets Side fremkomne Plan om Omregulering af Torvepladsen, hvortil Forarbejderne er paabegyndte. Samtlige tidligere Dokumenter vedrørende Sparekassens Bidrag 50,000 Kr., som i sin Tid blev givet til Ryddelig-gørelsen af Pladsen, blev fremdragne og gennemgaaede.

Det vedtoges: at Medlemmerne var enige i, at Sparekassen fremdeles anser sig berettiget til at nedlægge Indsigelse, saafremt det maatte paatænkes nu eller senere at opføre nogen Bygning paa Torvet.“

Altsaa: uden Sparekassens Billigelse eller 50,000 Kr. paa Bordet kan der ingensinde opføres nogen Bygning paa Torvet.

Af mere, rent human Art er et Par andre Foretagender, Sparekassen har støttet. I sin for Medlemmer af Familien udarbejdede Slægtsbog skriver Tømrermester *L. Weber*, nu jo iøvrigt i en Aar-række Medlem af Sparekassens Bestyrelse, om Oprindelsen til *Arbejderboligerne* i Allehelgensgade:

Arbejderboligerne i Roskilde var omkring 1870 meget daarlige. Mange fandtes i de lave, daarlige Bindingsværkshuse i Bredgade, Grønnegade og Gullandsstræde, hvoraf nu en Del er revet ned. Andre fandtes i Baghuse i større Ejendomme, og alle stod de langt under, hvad man kunde kalde en nogenlunde god Arbejderbolig.

Direktionen for Roskilde Sparekasse besluttede at bidrage sit til, at denne Mangel paa gode Boliger for den arbejdende Klasse blev afhjulpet. Den henvendte sig derfor til Tømrermester Harald Weber og Murermester L. Schumacher med Anmodning om at fremkomme med et Tilbud om for egen Regning at ville opføre en Bygning, saaledes at Sparekassen, mod at yde et Laan paa gunstige Vilkaar, tog Bestemmelse om dens Indretning og om Lejevilkaaene. De to Mænd gik ind paa Tanken. Af Købmændene Borch og Kornerup købte de to Vænger, hvoraf det ene hed Apotekervænget, syd for Bredgade og Grønnegade. De forlængede saa det daværende Allehelgensstræde fra Grønnegade til den nuværende Jernbanegade, som dengang hed Smedegade og var en smal, daarligt vedligeholdt Vej. Ved denne nye Gade, som fik Navnet Allehelgensgade, byggedes saa i 1872 de nuværende „Arbejder-